

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

СВІТОГЛЯД – ФІЛОСОФІЯ – РЕЛІГІЯ

Збірник наукових праць

Заснований у 2011 р.

Випуск 1

За заг. редакцією д-ра філос. наук, проф. І. П. Мозгового

СУМИ
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2011

Література

1. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета [Текст]. – М. : Изд. Моск. Патриархии, 1983. – 1372 с.
2. Брюшинкин, С. Тайны астрофизики и древняя мифология [Текст] / С. Брюшинкин. – М. : Вече, 2003. – 384 с.
3. Где был Енох? Библейские свидетельства // Аргументы и факты [Электронный ресурс] – Режим доступа: // [http:// gazeta.aif.ru/online/kids/147/16_01](http://gazeta.aif.ru/online/kids/147/16_01)
4. Древний Восток / под. ред. В. В. Струве [Текст]. – М. : Госучпедгиз РСФСР, 1953. – 224 с.
5. Замаровський, В. Спочатку був Шумер [Текст] / В. Замаровський. – К. : Веселка, 1983. – 207 с.
6. На рiках вавiлонських : з найдавнiшої лiтератури Шумеру, Вавiлону, Палестини [Текст] / упор. М. Москаленко. – К. : Днiпро, 1991. – 398 с.
7. Хук, С. Мифология Ближнего Востока [Текст] / С. Хук : пер. с англ. Л. А. Калашниковой. – М. : Центрполиграф, 2005. – 175 с.

Summary

Mozgoviy, Ivan. “Paleoastronauts” at the Near East: Esoteric in the Tradition.

The author tries to trace the “esoteric” knowledge in the paper by analyzing the religious and mythical texts of the ancient peoples of the Middle East, which sometimes can be interpreted as feedback on interplanetary contacts in ancient times.

Keywords: *unidentified flying object, space, gods, astronauts, aliens.*

Отримано 25.11.2011

УДК 282

Андрій ПАЛЬЧИК

ЕКУМЕНІЗМ В. СОЛОВЙОВА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КАТОЛИЦИЗМУ

Актуальна стаття є спробою представлення екуменічної думки В. С. Соловйова у контексті вчення відновленої після II Ватиканського Собору Католицької Церкви через аналіз і порівняння основних ідей російського філософа з документами Собору, а також визначення її актуальності.

Ключові слова: *екуменізм, Церква, католицизм, діалог, II Ватиканський Собор.*

Постановка проблеми. Діалог є невід’ємною умовою розвитку як окремої людини, так і усього суспільства. Він розкриває і збагачує учасників розмови, вимушує подивитися на себе очима співрозмовця і відкриває нові перспективи. Екуменізм, як певна форма діалогу, скерована на зближення християнських конфесій, посів особливе місце серед духовних явищ ХХ і поч. ХХІ ст. Зрозуміння правди, що брак єдності серед християн перешкоджає автентичному проголошуванню

Євангелія, стало поштовхом для екуменічних ініціатив світового масштабу, охоплюючи різні церкви і релігійні спільноти. Екуменічні ідеї з'являлися не тільки у протестантських і католицьких середовищах, але й у думці представників православного сходу. Ціллю актуальної статті є представлення екуменічних ідей Володимира Соловйова, одного з найвидатніших російських релігійних мислителів, у контексті сучасної науки Католицької Церкви, що виражена у документах II Ватиканського Собору, на який орієнтується усе католицьке навчання й діяльність церковних установ. Дана тема не була досліджена окремо, але її проблематика з'являлася у працях, пов'язаних з особою і творчістю Соловйова, таких дослідників, як М. Бердяєв, С. Соловйов і О. Лосєв.

Аналіз актуальних досліджень. Екуменізм як реальність наших днів став елементом практики багатьох церков. Зокрема протестантських і православних. Значний інтерес до нього виявляє і Римо-католицька церква. Питання діалогу християнських конфесій розглядалися в працях Т. Агапіса, З. Антонюка, Х.Е. Борхес де Пінью, М. Мариновича, Й. М. Мая, В. Д. Поспішила, Е. Суттнера, А. Юдіна та ін. До аналізу світогляду В. Соловйова зверталися М. Бердяєв, С. Булгаков, В. Зеньковський, О. Лосєв, Є. Трубацькой. А місце проблеми екуменізму в філософській і богословській практиці В. Соловйова допоки що потребує свого ретельного дослідження.

Метою статті є спроб представлення екуменічної думки В. С. Соловйова у контексті вчення відновленої після II Ватиканського Собору Католицької Церкви через аналіз і порівняння основних ідей російського філософа з документами Собору, а також визначення її актуальності.

Виклад основного матеріалу. Проблема єдності Церкви Христової була для Володимира Соловйова (1853–1900) однією з головних тем публіцистичної творчості, а разом з тим – вираженням релігійного світогляду мислителя у його філософії всеєдності.

Щоб зрозуміти проблеми, пов'язані з єдністю Церкви, передусім необхідно вяснити, як цю єдність розумів сам Соловйов. Російській філософ знав християнську догматику, отже не міг оминати правду, виражену у Апостольському символі віри: “Вірую (...) в Єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву”. Отже, Церква є єдиною за своєю сутністю, не дивлячись на зовнішній поділ християнського світу. З уваги на це Володимир Соловйов відрізняє два елементи: статичний і динамічний. Перший елемент (στάσις Церкви) є незмінним і включає у себе апостольську сукцесію (передача священницької влади від Христа через апостолів і єпископів), догми віри і повноту таїнств. Це є божественна площина Церкви, якій кожний християнин повністю підпорядковується та є частиною містичного тіла Христа. Власне завдяки цьому божественному елементу Церква залишається єдиною в усі часи.

Інший елемент (κίνησις), людський, є джерелом усіляких змін у Церкві й творить її історію. І тільки маючи на увазі цю людську площину Церкви, можна говорити про будь-які поділи у ній [8, с. 259–264].

Отже, йдучи за логікою Соловйова, критерієм приналежності до Церкви є збереження апостольської сукцесії, правд віри і таїнств. Не дивно, що більшість публіцистичних статей російського мислителя стосувалася проблем православ'я і католицизму. За його думкою, тільки ці дві християнські традиції зберегли церковну ідентичність. Іншим питанням є відокремлення від Церкви, тобто від усього того, що становить божественну площину. Так, відмовлення від церковної ієрархії – носія священницької влади – призводить до виключення себе з церковного організму. Оскільки священники є посередниками таїнств у Церкві, відокремлені християнські спільноти не мають повноти духовного життя.

Аби зрозуміти сутність екуменічних ідей Соловйова, варто представити його історико-релігійні розважання. Передусім треба зазначити, що думка Володимира Соловйова пройшла певну еволюцію. На першому етапі своєї творчості (1874–1881) філософ однозначно називає православ'я єдиною правдивою Церквою; натомість католицизм – на його думку – відійшов від повноти христової істини. Починаючи з 1882 року Соловйов стає справжнім захисником католицизму, вважаючи історичні помилки східного і західного християнства помилками однієї Церкви.

Історію Церкви Соловйов розглядає у контексті історії цивілізацій Сходу і Заходу. Вже від самого початку мислитель визначає певні відмінності і специфіку культур. Для духовного розвитку східних цивілізацій (наприклад, Єгипту, Ірану, Індії) був притаманний пошук “правдивого Бога” і повне підкорення вищим силам. Зовсім інший характер має цивілізація Заходу. Уся антична культура є домінуванням людини над божеством. Західна людина уособлює такі риси, як енергія, незалежність і безмежна воля. Найяскравішим вираженням такої людини, на думку Соловйова, є Рим на чолі з імператором. Захід, у пошуках досконалої людини, почав обожнювати саму людину. Порівнюючи Схід і Захід, бачимо виразний контраст: приниження людини, пошук Божества, з однієї сторони, і обожнювання людини – з іншої [8, с. 216–231].

Такий контраст для Соловйова має неабияке релігійне значення. Аналіз і порівняння двох культурних світів переростає у справжню теологію історії: пошук божества і возвеличення людини збігаються в одній події – Втіленні Сина Божого, явленні правдивої людини і правдивого Бога в одній особі. У Христі втілюється історичний Схід, що шанує і возвеличує божество, а також історичний Захід, що визнає і возвеличує правдиву людину. Настає примирення цивілізацій, що має за мету об'єднання усього людства в одній Церкві. Однак, людська воля

спричинила протилежний процес: культурні різниці стали приводом антагонізму [8, с. 242].

Час від початку існування Церкви до IV ст. Соловйов називає періодом її єдності. Від IV ст., разом зі зміцненням християнства завдяки політиці Константина, настає послаблення солідарності між східною і західною частинами Церкви. Філософ повторює за св. Єронимом думку про те, що Церква росла в умовах переслідувань. Коли вона підпала під вплив християнських володарів, стала міцною й збагатилася, однак втратила чесноти. Власне цей процес був чинником, який підготував поділи у Церкві. Кінець IV ст., за Соловйовим, є початком змагання “другого Риму” (Візантії) з Римом “західним”. IX ст. для російського мислителя є початком поділу між Заходом та Сходом [8, с. 266–268].

Цікавою є думка Соловйова про те, що до цього часу єдність Церкви підтримувалася спільною боротьбою проти ересей. Послаблення морального життя у християнстві не перешкоджало поглибленню його вчення. Мислитель робить висновок: там, де безкорисно служать якійсь благородній справі, одночасно (навіть усупереч власній волі) осягають й інші користі. Отже, спільна справа збереження єдиної віри рятувала єдність Церкви на протязі чотирьохсот років. Дев’яте століття стало кінцем боротьби з ересями. Істинна віра тріумфувала, але єдності спільних інтересів вже не було [8, с. 251].

Володимир Соловйов аналізує помилки східної та західної Церков. Що цікаво, ці помилки безпосередньо пов’язані зі специфікою вище згаданих цивілізацій. Схід вбачав ідеал церковної реальності у минулому, забуваючи про свою ціль. Вина східної Церкви полягає у тому, що підтримуючи традицію і турбуючись тільки її збереженням, вона відкидала практичну діяльність. Соловйов не заперечує важливість самої традиції, тільки стверджує, що Церкві потрібні “міцний мур” (організована церковна влада) і “вільна вершина” (свобода духовного життя). Про “вільну вершину” забула також римська Церква. Відповідно до своєї культурної специфіки, Рим більше турбується засобами для будівництва Божого царства. Таким першим і найважливішим засобом була міцна і централізована духовна влада. Але на відміну від стародавнього Риму, де практицизм і енергія не мали жодних позитивних проявів, Рим християнський використовував ці риси для укріплення Церкви й утворення теократії. У цих рисах крилася й певна небезпека: підміна цілі Божої справи засобом її реалізації. Якщо Схід обмежився виключно спогляданням і молитвою, не беручи до уваги практичне життя Церкви, то Захід надмірно акцентував на останньому. Головна ж причина конфронтації, на думку Соловйова, полягала не в згаданих вище тенденціях, але у відсутності християнської любові. Наслідком цього було взаємне нерозуміння, неможливість тверезої оцінки своїх позитивних і негативних рис [8, с. 272–273].

Соловйов пише, що кожна з відокремлених сторін не мала вищої від себе інстанції, тому й не можна сказати, що єдність Церкви була втрачена, інакше кажучи, не було відокремлення “від Церкви” [10, с. 188–189]. Окрім того, як в одній, так і в іншій частині збереглися найважливіші елементи, тобто сукцесія, догмати і таїнства.

Російський мислитель, аналізуючи церковну історію, приділив певну увагу полеміці, яка розгорнулася внаслідок суперечок стосовно догматичного диспуту про “filioque” та оскарження західної Церкви у єресі, які Соловйов вважає безпідставними з того приводу, що не відбулося відповідного собору, який би таку єресь ствердив [9, с. 115]. Соловйов перелічує наслідки поділу: окремих історичний розвиток двох частин однієї Церкви, зміцнення антихристиянських рухів, а для православного сходу – тріумф ісламу й втрата фактичної церковної влади константинопольських патріархів [8, с. 278–279].

Частина релігійної публіцистики Соловйова присвячена також проблемі розколу у православ’ї і появі старообрядців. Філософ пише, що Росія у X–XI ст. разом з православ’ям прийняла візантизм, тобто змішання вічних і непорушних християнських істин з людськими місцевими і за своєю природою другорядними традиціями. Допасований до російських звичаїв візантизм мав прикрі наслідки. З’явилася спокуса підмінити православні традиції традиціями народними. У цьому явищі Соловйов вбачає прояв національного егоїзму. Приводом схизми в Росії була літургійна реформа патріарха Никона (сер. XVII ст.). Частина віруючих, відкидаючи зміни, залишилися вірними старим традиціям. Як наслідок з’явилося декілька нових релігійних течій, переслідуваних офіційною церквою. Відділення старообрядців Соловйов однозначно оцінює як явище негативне, а їхні виступи проти реформи вважає цілковито безпідставними. Він оскаржує старовірів у невірному розумінні церковної традиції, називаючи їх “протестантизмом місцевих звичаїв” (на відміну від німецького “протестантизму внутрішнього переконання”). Окрім цього, Соловйов підкреслює перебільшене вшанування старовини, що перешкоджає прогресу і призводить до стагнації. Навіть той факт, що представники офіційного православ’я не були прикладом євангельських чеснот, не виправдовує відділення від Церкви. Філософ виявляє певний парадокс: аргумент збереження моральної чистоти у старообрядців, наслідком якого є розкол, свідчить проти них самих. Замість того, щоб у душі християнської любові відновлювати Церкву, вони ізолювалися через власний егоїзм [11, с. 3–23].

Аналізуючи релігійно-історичні розважання Володимира Соловйова, можна зробити певні висновки. По-перше, розділення двох церковних традицій (католицизму і православ’я) він взагалі не вважає поділом на дві окремі Церкви. Людський конфлікт (не стільки

релігійний, скільки суспільно-історичний) насправді не мав впливу на містичну єдність церковного організму. Як вважає Соловйов, події XI ст. поділили християнське суспільство, але не поділили саму Церкву. Вже саме розуміння цієї правди є підставою розв'язання цього конфлікту. Справжньою помилкою кожної зі сторін було б визнання себе єдиною правдивою Церквою. Щодо “російського протестантизму”, йдучи за логікою Соловйова, справа виглядає складніше. Ті відламки старовірів (наприклад, попівці), що зберегли апостольську сукцесію, таїнства і правдиву віру, фактично залишились у Церкві. Тобто, тільки та схизма призводить до розриву з Церквою, що виключає єдність містичну (безпопівці, що через брак священників були позбавлені повноти духовного життя). Це саме правило стосується й протестантських спільнот, які відділилися від західної Церкви внаслідок Реформації.

Згідно з цими висновками можна сказати, що коли Соловйов пише про єдність католицизму з православ'ям, треба розуміти її як єдність “в єдиній Церкві”. Натомість церковну єдність з християнськими спільнотами, що втратили єдність містичну, треба розглядати як єдність “з Церквою”.

Ідея єдиної Церкви турбувала Соловйова до кінця життя. Можна виділити два етапи його екуменічної думки:

- 1) етап ідеї єдиної Церкви у “вільній теократії”, у якій Церква повертається до єдності у сучасних філософських умовах (1882 р. – кінець 90-х рр. XIX ст.);
- 2) від кінця 90-х рр. до смерті Володимира Соловйова у 1900 р. Це є час розчарування у теократії, пов'язаний з думкою про возз'єднання християнського світу у єдиній Церкві на кінці часів, а також другим пришествям Христа.

Від 1882 р. Соловйов розвиває теорію “вільної теократії”. У цей же час проявляється його зацікавлення католицизмом. Філософ був переконаний у необхідності існування сильної влади і єдиного центру керування, а приклад організації західної Церкви його захоплював [8, с. 337].

Самого Соловйова гостро критикували за перехід у католицизм. М. Бердяєв писав, що він був близький до цього [1, с. 143], а князь Є. Трубецькой стверджував неможливість приписання його особи до жодної зі сторін [16, с. 91]. Відомим фактом є дружба Соловйова з католицьким єпископом Штрессмаєром, з яким вів переписку і якого відвідував у Загребі [6, с. 305–306]. Існує також свідоцтво католицького священника М. Толстого, який згадує, що 18 лютого 1892 р. В. Соловйов читав перед ним текст, пов'язаний з переходом у католицизм перед прийняттям причастя [7, с. 167]. Однак відомо, що перед смертю у 1900 р. він сповідався у православного священника [6, с. 308]. Як зазначив А. Лосєв, його свідомість прагнула бути одразу православною й католицькою [6, с. 304–305].

Головною проблемою для Соловйова у 80-х рр. є практична діяльність Церкви у світі. Власне для цієї мети він вважає необхідним об'єднання усіх християнських сил під проводом одного авторитету. Взірцем такого авторитету є для Соловйова Рим, а особливо у часи понтифікатів Лева Великого і Григорія Великого, які розуміли значення і міць папської влади, мало звертаючи уваги на зовнішні засоби її укріплення. Від часу поділу у Церкві виникає явище папізму, що скерований на формальне і правове зміцнення папами влади з використанням не тільки політичних засобів, але й зброї. Католицька церква щораз більше нагадувала державу, а влада духовна владу світську. Така примусова теократія дискредитувала сам інститут папства, ставлячи під сумнів його внутрішню міць. Те, що Рим не спромігся використати свого авторитету, як пише Соловйов, зовсім не означає, що сама теократія є помилковою системою. На противагу римській теократії примусу він висуває ідею вільної теократії, у котрій єдина Церква має грати керуючу роль [8, с. 304–315].

Російський філософ подає засади, які треба прийняти у зв'язку з об'єднанням християнського світу: визнання дійсної єдності поділених церков у Христі, а також внутрішня потреба і моральний обов'язок осягання цієї єдності у міжконфесійних відносинах. Важливою справою є обговорення усіх спірних питань не на засаді полеміки, але як щире прагнення зрозуміння іншої сторони [8, с. 341–342]. Соловйов навіть допускав приєднання протестантів: відновлена Церква мала втратити примусовий характер, який колись, на його думку, був однією з головних причин розколу [8, с. 346]. Окрім цього, Володимир Соловйов мріяв про приєднання до Церкви частини представників юдаїзму [16, с. 53]. Підсумовуючи теократичний етап екуменічної думки Соловйова, можна сказати, що у вільній теократії мала реалізуватися його теорія Боголюдства: возз'єднання Сходу і Заходу у єдиній Церкві, що мала завданням відновлення людськості й сприяти наближенню царства Божого на землі.

90-ті роки XIX ст. є переломними у творчості В.Соловйова. Князь Трубецькой пише про болісне розчарування у теократичній ідеї, пов'язане з сучасною філософу дійсністю [14, с. 122–123]. У його творчості з'являється нота песимізму, навіть фаталізму. Як пише Бердяєв, він був повний апокаліптичного страху, пов'язаного зі зростаючою силою зла і наближенням кінця [1, с. 139]. Ідея вільної теократії для самого Соловйова стає свого роду утопією. У такому дусі він пише “Три розмови про війну, прогрес і закінчення всесвітньої історії” (1900). Особливе місце у цій книзі займає “Коротке оповідання про Антихриста”, у якому представляє своє бачення возз'єднання Церкви. У цьому оригінальному футуристичному оповіданні бачимо опис подій, що охоплюють

XX і XXI століття, наслідком яких є утворення Сполучених штатів Європи. На політичну арену виходить видатна людина, великий мислитель, письменник і політик, якого вибирають президентом, а згодом навіть проголошують римським імператором. Імператор оголошує мир на усьому світі і поступово підкоряє усю землю. Настає всесвітня монархія. Невдовзі розпочинаються реформи: імператор хоче ошчасливити усіх людей, а особливо християн, пропонуючи скликати собор. На цьому соборі Соловйов виділив три постаті, що представляли гілки християнства: старець Йоан від православ'я, папа Петро II і професор Ернст Паулі як представник протестантизму. Під час собору імператор питає, що для християн є найважливіше, аби мати можливість у чомусь допомогти. Всесвітній лідер бачить розгубленість головних представників християнства, тому сам починає пропонувати те, що було ближче для кожної окремої течії (протестантам – створення й фінансування інституту для вільного дослідження Біблії, православним – збереження усіх традицій, літургії, ікон і співу, католикам – повернення усіх прав і привілеїв папства). Імператор обіцяє дати це все з умовою визнання його єдиним покровителем християнства. На сторону володаря переходить більша частина вірних. Залишається мала група на чолі з Йоаном, Петром II і Паулі, до яких здивований імператор звертається вдруге. Від імені усіх старець Йоан погоджується прийняти його пропозицію тільки у тому випадку, коли сам імператор визнає віру в Ісуса Христа. Після напруженої паузи старець називає володаря світу Антихристом. Як наслідок протистояння на соборі гинуть Йоан і папа. Імператор призначає папою свого радника Аполлонія, який організовує возз'єднання християн. Однак, це не було правдиве возз'єднання Церкви, яке, за словами Соловйова, сталося вночі у пустелі. Після чудесного воскресіння лідерів християнства старець Йоан закликає до здійснення молитви Ісуса про єдність Його учнів. Потім Йоан і Паулі визнають першість Петра. Закінчується оповідання образом апокаліптичної війни й другим пришествям Христа [13, с. 154–191].

Це символічне оповідання, що нагадує притчу, виражає революцію, яка сталася в екуменічній думці Соловйова. Єдина церква Антихриста, що об'єднує увесь світ це ніщо інше, як теократична система самого автора оповідання. Отже, російський мислитель представляє дві моделі можливого об'єднання Церкви – фальшивий, що відбувається під протекторатом влади, і правдивий, як наслідок плану Божого і братнього примирення. Звідси можна зробити простий, але завжди актуальний висновок: жодна людська діяльність, скерована на возз'єднання християнства без Христа, вже сама в собі приречена на невдачу. Як з цього приводу писав Є. Трубецької, “упадає все те, що не має абсолютного фундаменту” [14, с. 125].

Екуменічна думка Соловйова швидко поширилася на заході. Вже той факт, що його праця “Росія і вселенська Церква” була вперше опублікована у Парижі, вказує на певну зацікавленість цією проблематикою у західній Європі. Релігійна публіцистика філософа була відома папі Леву XIII, який схвалював ідеї Соловйова і позитивно характеризував його особу. Можна пригадати переписку з єпископом Штроссмаєром, якого також турбувала проблема єдності Церкви. Не зважаючи на це, його ідеї зустріли гостру критику не тільки серед православних, але й у католицьких середовищах.

Католицька Церква кінця XIX переживала кризу. Це був час, коли після I Ватиканського Собору (1869–1870 рр.) пріоритетною проблемою стає питання про примат папи римського і пов’язані з ним теологічно-правові аргументи. Почалася грандіозна полеміка, що взагалі не сприяла екуменічному діалогу. Захист російським мислителем інституту папства мав поважні історичні і богословські аргументи. Не дивно, що у такому контексті ідеї Соловйова як представника східної традиції мали велику вагу.

Крім питання примату єпископа Риму, були й інші причини, що не давали можливості Католицькій Церкві відкритися на діалог. Сама католицька наука про Церкву (екклезіологія) була досить категоричною щодо інших християнських конфесій. Католицька церква сприймалася як човен, на якому можна врятувати душу від смертельних хвиль цього світу. Як пише Н. Кочан, від моменту зародження екуменічного руху на рубежі XIX–XX аж до кінця понтифікату папи Пія XII (1939–1958) католицизм перебував поза цим рухом, розуміючи можливе об’єднання виключно як приєднання відлучених братів до правдивої Церкви Христової на засадах унії [5, с. 26].

Другий Ватиканський Собор (1962–1965) кардинально переглянув не тільки розуміння таємниці Церкви, але й ставлення до інших християнських спільнот. Папа Йоан XXIII, який скликав Собор, не раз нагадував: те, що нас ділить як учнів Христа, набагато менше того, що нас об’єднує. Папа Йоан Павло II, коментуючи значення Собору, вказує, що ця подія тільки відкрила шлях до об’єднання, на якому Церква зустріне багато труднощів не тільки доктринального характеру, але й культурного і соціального [3, с. 30, 32].

Отці II Ватиканського Собору подають таке розуміння Церкви: “Є одна Христова Церква (...), та, яку наш Спаситель після Свого воскресіння довірив Петрові, щоб він був її пастирем, доручаючи йому та іншим апостолам, щоб вони поширювали її та керували нею (...). Ця Церква, установа та організована у цьому світі як громада, існує в (*subsistit in*) католицькій Церкві, керованій наступником Петра і єпископами, які є в сопричасті з ним” [4, п. 816]. “Декрет про екуменізм”

(Unitatis redintegratio), прийнятий у 1964 р., підкреслює наявність у Католицькій Церкві усіх засобів спасіння і необхідність визнання керівної ролі Петра як голови апостольського собору [2, п. 2].

У цьому ж декреті, згадуючи прикрі факти поділів, вказано про спільну відповідальність за їх виникнення. Католицька Церква визнає наявність “багатьох елементів освячення та правди” поза її видимими межами. Це є “писане Слово Боже, життя у благодаті, віра, надія та любов й інші внутрішні дари Святого Духа та інші видимі прояви”. Катехізис Католицької Церкви додає: “Дух Христа послуговується такими Церквами і церковними громадами як засобами спасіння, сила яких іде від повноти благодаті та правди, що її Христос довірив католицькій Церкві” [2, п. 3].

У “Декреті про єкуменізм” дається характеристика християнських спільнот, що виникли внаслідок поділів. Виділяються дві категорії відокремлених конфесій: східні Церкви й Церкви і церковні спільноти на заході. Отці II Ватиканського Собору визнали близькість східних Церков до Католицької Церкви у вірі (більшість догматів було прийнято на спільних соборах), культурі (любов до Св. Євхаристії, вшанування Богородиці), збереженні апостольської сукцесії і багатій духовній спадщині. Особливо підкреслюється необхідність збереження східними Церквами власного устрою і традицій, що має стати умовою майбутньої єдності. Щодо західних Церков і спільнот, Собор визнає складність, пов’язану з суттєвими диференціаціями, які виникли як між ними і Католицькою Церквою, так і між ними. Передусім є різниця в інтерпретації істин Одкровення. Йдеться про розходження з віровченням Католицької Церкви щодо христології, сотеріології, еклезіології, а також участі Марії у ділі спасіння. Не зважаючи на теологічні протиріччя з цими конфесіями, Католицька Церква високо оцінює життя у вірі в Христа, благодать хрещення й слухання Слова Божого, що дають свої позитивні плоди [2, п. 14–23].

Усвідомлюючи Божу волю щодо повернення втраченої єдності, Другий Ватиканський Собор висуває власне розуміння і завдання єкуменічного руху, усі діяння й ініціативи котрого послуговують сприянню християнській єдності. По-перше, це усунення будь-яких стереотипів і необ’єктивних окреслень у відношенні до інших християнських спільнот, що не відповідають істині. По-друге, це діалог між експертами від кожної сторони, який має поглибити розуміння віровчення відповідних конфесій, а також їх характерних рис. Це дасть змогу різним християнським спільнотам ефективно співпрацювати у багатьох сферах а також брати участь у спільній молитві. Поступово, долаючи різні перешкоди, ці спільноти приймуть участь в Євхаристії як єдина і

неділима Церква [2, п. 4]. Так виглядає екуменічний процес у навчанні Католицької Церкви.

Необхідно згадати, що окрім постанов Собору, впродовж останніх сорока років було прийнято низку інших документів, пов'язаних з навчанням Церкви про екуменізм. Серед них – енцикліки Йоана Павла II (“*Slavorum apostolic*” (1985), “*Ut unum sint*” (1995), апостольське послання “*Orientele Lumen*” (1995), апостольський лист “*Novo millennio ineunte*” (2001), а також апостольська адхортація “*Ecclesia in Europa*” (2003). У дусі Собору відбулося багато екуменічних ініціатив, які започаткувала зустріч папи Павла VI з патріархом Афінагором I, яка увінчалася взаємним зняттям анафем.

Порівнюючи науку Католицької Церкви з релігійними ідеями Володимира Соловйова, треба перш за все звернути увагу на різницю у розумінні актуальної єдності Церкви. Для російського філософа Церквою було православ'я і католицизм на підставі містичної єдності цих двох традицій. Католицька доктрина натомість вказує на необхідність єдності з наступниками апостола Петра, тобто папами, як обов'язковий критерій повної єдності з самою Церквою. У цьому випадку, з такої повної єдності виключаються усі інші християнські Церкви і спільноти. На відміну від навчання Собору, Соловйов не розрізняє повну і неповну єдність з Церквою. Для нього будь-яка християнська спільнота є або частиною одного церковного організму, або взагалі до нього не належить. Отже, критерії приналежності до Церкви у Соловйова більш чіткі.

Соловйов, згідно з сучасним навчанням Католицької Церкви, визнавав близькість православ'я і католицизму у найважливіших елементах: догматичної основи, апостольського наслідування та збереження культу. Відповідним є його ставлення до протестантських течій. Подібно, як в оновленому католицизмі, Володимир Соловйов висуває такі засади повернення до єдності, як міжконфесійний діалог, усунення стереотипів тощо. Як Соловйов, так і II Ватиканський Собор, стверджують, що відповідальність за розділення несе кожна зі сторін.

Однією з головних проблем католицького екуменічного процесу є примат папи. Єдність з наступниками апостола Петра у католицькому вченні є знаком повної приналежності до Церкви. Соловйов визнавав необхідність такого духовного лідера, як папа, але більше акцентував на практичному значенні цього інституту. Щодо біблійних аргументів, російський мислитель вказував на “владу ключів”, передану Христом виключно Петрові [Мт., 16, 17–19]. Цей апостол мав бути гарантом єдності Церкви в усі часи, тобто приймати рішення, обов'язкові для усіх вірних, боронити церковну єдність від нав'язування чисто людських елементів, будувати Церкву на міцному фундаменті істинної віри. Соловйов був переконаний, що у керуванні Церквою на землі потрібна

жорстка централізація, тому інститут церковного Собору як найвищого органу влади його не влаштував [12, с. 345].

Фундаментальна екуменічна теза, що повністю об'єднує думку Соловйова з вченням Католицької Церкви, така: справа християнської єдності є передусім справою Божою. Усі людські зусилля, скеровані на повернення втраченої єдиної церковної спільноти, мають спиратися на міцний духовний фундамент. Не випадково Соловйов допускає можливість екуменічного руху без християнських мотивацій, а Собор особливо підкреслює потребу в молитві і внутрішньому наверненні. Підставою будь-яких екуменічних ініціатив не може бути ніщо інше, як тільки молитва Ісуса про єдність Його учнів [Іоан. 17, 21].

Особливе значення екуменічної думки В. Соловйова полягає в тому, що вона не підлягає одностороннім критеріям. Він ніколи не був офіційним виразником жодної християнської конфесії, залишаючись незалежним мислителем. Оригінальне розуміння релігійно-історичного процесу як об'єднання людства в одній Церкві може стати філософським підґрунтям для кожної християнської конфесії, зокрема католицизму. Актуальність екуменічних ідей Соловйова також у тому, що вони керують розум і волю на істинну християнську єдність і зречення егоїзму.

Наступним кроком у дослідженні проблематики може бути порівняння екуменічної думки Соловйова з доктриною і моделями єдності Церкви інших (як східних, так і західних) християнських конфесій.

Література

1. Бердяев, Н. А. Проблема Востока и Запада в религиозном сознании Вл. Соловьева [Текст] / Н. А. Бердяев // Сборник статей о В. Соловьеве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1994. – С. 136–166.
2. Декрет об экуменизме (Unitatis redintegratio) [Текст] // Документы II Ватиканского Собора. – М. : Паолине, 1998. – С. 143–160.
3. Иоанн Павел II. Шагнуть навстречу надежде [Текст] // Новая Европа. – 1995. – № 6. – Милан-Москва. – С. 17–38.
4. Катехизм Католицької Церкви [Текст]. – К., 2001. – 772 с.
5. Кочан, Н. И. Брестская уния и Украинская католическая Церковь в экуменической перспективе [Текст] / Н. И. Кочан // Логос – 1995. – № 50. – Брюссель-Мюнхен-Москва. – С. 26–57.
6. Лосев, А. Ф. Владимир Соловьев и его время [Текст] / А. Ф. Лосев. – М. : Молодая гвардия, 2000. – 613 с.
7. Около-Кулак, А. Владимир Соловьев и католичество [Текст] / А. Около-Кулак // Символ – 1997. – № 38. – Париж. – С. 165–169.
8. Соловьев, В. С. Великий спор и христианская политика [Текст] // Три розговора. – М. : Издательство АСТ, 2007. – С. 191–347.
9. Соловьев, В. С. Догматическое развитие церкви [Текст] / В. С. Соловьев // О христианском единстве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1977. – С. 103–167.

10. Соловьев, В. С. Несколько объяснительных слов по поводу “Великого спора”, в ответ на примечания о. прот. Иванцова-Платонова [Текст] / В. С. Соловьев // О христианском единстве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1977. – С. 185–189.
11. Соловьев, В. С. О расколе в русском народе и обществе [Текст] / В. С. Соловьев // О христианском единстве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1977. – С. 3–34.
12. Соловьев, В. С. Россия и Вселенская Церковь [Текст] / В. С. Соловьев // О христианском единстве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1977. – С. 349–383.
13. Соловьев, В. С. Три розговора [Текст] / В. С. Соловьев. – М: Изд-во АСТ, 2007. – 349 с.
14. Трубецкой, Е. Н. Владимир Соловьев и его дело [Текст] / Е. Н. Трубецкой // Сборник статей о В. Соловьеве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1994. – С. 100–125.
15. Трубецкой, Е. Н. Личность В. С. Соловьева [Текст] / Е. Н. Трубецкой // Сборник статей о В. Соловьеве. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1994. – С. 62–99.
16. Przebinda, G. Żydzi i Polacy w myśli ekumenicznej Włodzimierza Sołowjowa // Znak – 1986. – № 377–378. – S. 42–58.

Summary

Pal'chyk, Andriy. V. Solovyov's ecumenicity in the context of present Catholicism.

The present article is an approach to introduce V. Solovyov's ecumenical thought of the teaching of the renewed after Second Vatican Council of the Catholic Church through the analysis and comparison of the principal ideas of the Russian philosopher with the documents of the Council and the definition of its actuality.

Keywords: *ecumenism, the Church, Catholicism, dialogue, Second Vatican Council.*

Отримано 25.11.2011

УДК [130.2:37.013.73](477.54/.62)

Наталія РАДІОНОВА

РЕЛІГІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ: ДОСВІД СЛОБОЖАНЩИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню ролі релігії у структуруванні мультикультурного соціуму на Слобожанщині ХІХ століття. Особлива увага приділяється аналізу міжконфесійних комунікацій, у просторі яких формувалися багатовекторні лінії міжетнічних відносин та міжконфесійних взаємодій. У статті доводиться, що звернення до історичного досвіду міжконфесійних відносин на Слобожанщині ХІХ століття сприяє розумінню сучасних етноконфесійних процесів в Україні.

Ключові слова: *релігія, етноконфесійність, мультикультуралізм, міжконфесійні відносини, Слобожанщина ХІХ століття.*

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні відбуваються кардинальні духовні зміни, спричинені національним і релігійним відродженням, що в свою чергу ускладнюється викликами культурної